

Συνηθισμένα ορθογραφικά λάθη από μαθητές δημοτικού σχολείου

Μπάκος Αθανάσιος, Σχολικός Σύμβουλος Α/θμιας Εκπαίδευσης

Το 2001 έχει χαρακτηριστεί στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα ως έτος των ΓΛΩΣΣΩΝ.

Εμείς οι Έλληνες έχουμε μια πλούσια σε ποσότητα και κυρίως σε ποιότητα γλώσσα.

Δύο βασικές παραδοχές της γλώσσας μας είναι ότι: «η μητρική γλώσσα δεν είναι απλό εργαλείο, είναι αξία», και «η γλώσσα είναι εθνική υπόθεση, είναι μείζον εθνικό θέμα».

Στην Ενωμένη Ευρώπη, οι ανάγκες της γλωσσικής επικοινωνίας θα λειτουργήσουν εναντίον των γλωσσών που ομιλούνται λιγότερο, όπως είναι και η δική μας, η ελληνική.

Ενέργειες δύο Βάσκων ελληνιστών διά μέσου Ισπανών ευρωβουλευτών για καθιέρωση της ελληνικής ως κοινής και επίσημης γλώσσας της Ευρωπαϊκής Ένωσης δε βρήκε την ανάλογη ανταπόκριση από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, αλλά η περαιτέρω προώθηση εξαρτάται από τους Έλληνες ευρωβουλευτές.

Ο Η/Υ ύστερα από σχετική δοκιμασία ξεχώρισε μεταξύ των ευρωπαϊκών γλωσσών, τη γλώσσα μας, την ελληνική, για την πληρότητα, τη σαφήνεια και την ακρίβεια από την εξέταση των λέξεων: άγαμα (παν εφ' ω τις αγάλλεται), γέφυρα (γη εφ' ύδωρ), οφθαλμός (οπ-θαλ-μός).

Όλος ο θησαυρός της ελληνικής γλώσσας από τα κείμενα των πλατωνικών διαλόγων, της τραγωδίας, τα ιστορικά κείμενα, η Καινή Διαθήκη, η υμνογραφία της εκκλησίας μας, τα δημοτικά τραγούδια, τα κείμενα των λογίων, τα κείμενα της δημοτικής γλώσσας σφυρηλατούν την εθνική ταυτότητα.

Ελληνική είναι η γλώσσα που μιλιέται και γράφεται στην Ελλάδα 40 αιώνες τώρα, σε πείσμα του Χ. Κίτσινγκερ που δήλωνε ότι: «Αν θες να εξαφανίσεις τους Έλληνες, κάνε τους να χάσουν τη γλώσσα τους».

Με αυτές τις σκέψεις και του Διονυσίου Σολωμού: «Μήγαρις έχω άλλο στο νου μου πάρεξ Ελευθερία και Γλώσσα». Μπαίνω στην εισήγησή μου και θα ασχοληθώ με το θέμα της ορθογραφίας, και ειδικότερα με τα λάθη που κάνουν οι μαθητές του δημοτικού σχολείου.

Γίνεται λόγος για την ορθογραφία, τη γραμματική, το βασικό λεξιλόγιο και παρουσιάζουμε τα ευρήματα μιας εμπειρικής έρευνας που έχουν σχέση με τα λάθη των μαθητών στο μάθημα της ορθογραφίας.

Ορθογραφία

Η λέξη ορθογραφία στην καθημερινή γλωσσική χρήση σημαίνει κυρίως ορθή γραφή των θεμάτων και των καταλήξεων των λέξεων, με άλλα λόγια ορθή γραφή κυρίως των φωνημάτων (ε), (ι), (ο) στα διάφορα γλωσσικά περιβάλλοντα όπου εμφανίζονται (Γκότοβος, Α., 1992).

Ορθογραφία σημαίνει σωστό γράψιμο, απόδοση με γραπτά σύμβολα των φθόγγων της ζωντανής λαλιάς.

Η ανεπάρκεια και οι ανακολουθίες του αλφαβήτου μας και γενικότερα της νεοελληνικής ορθογραφίας δημιουργήθηκαν από το γεγονός πως η ορθογραφία μας δεν πλάστηκε στις μέρες μας, για να παραστήσει τους φθόγγους της γλώσσας μας και να μας βοηθήσει να τη γράφουμε. Είναι ριζωμένη στην αρχαιότητα και την κληρονομήσαμε από τις περασμένες γενιές αμετάβλητη, σημαντικότερο στοιχείο του πολιτισμού μας, μαζί με την αρχαία φιλολογία. Αντί να είναι φωνητική και να εφαρμόζει τις αρχές της ιδανικής ορθογραφίας, έγινε, καθώς λέγεται, ιστορική. Ανταποκρίνεται στους φθόγγους και τις ορθογραφικές ανάγκες της γλώσσας των αρχαίων Ελλήνων και δε συνταιριάστηκε, όπως θα έπρεπε, με τις ορθογραφικές ανάγκες και τη γλωσσική εξέλιξη που μεσολάβησε από τότε μέχρι σήμερα (2.000).

Σημασία της ορθογραφίας κατά τον Μ. Τριανταφυλλίδη: «Πρώτος σκοπός της ορθογραφίας, που δεν έχει καμιά εσωτερική αξία και σπουδαία μορφωτική δύναμη, είναι να εξυπηρετεί τα πρακτικά συμφέροντα του έθνους και η σημαντικότερη αρετή της να τη μαθαίνει και ο τελευταίος πολίτης που έβγαλε το δημοτικό σχολείο χωρίς υπερβολικές δυσκολίες...».

«Εις το δημοτικόν σχολείον: Ένα από τα δυσεπίλυτα προβλήματα της διδακτικής είναι η εύρεσις αποτελεσματικής μεθόδου εκμαθήσεως εις το ορθογραφείν των μαθητών του δημοτικού σχολείου. Το πρόβλημα είναι ιδιαζόντως οξύ εις τας χώρας ένθα χρησιμοποιείται εις την γραπτήν γλώσσαν η ιστορική ορθογραφία, ως τούτο συμβαίνει παρ' ημίν» (Ηλ. Σ. Βιγγόπουλος). Και συνεχίζει: «από ελληνικής πλευράς ελάχισται έρευναι έχουν γίνει επί του προκειμένου, μολονότι το πρόβλημα της ορθογραφίας παρ' ημίν πλην της ιστορικότητάς της και της εξ αυτής απορρεούσης δυσχερείας, περιπλέκεται έτι περισσότερο λόγω της διγλωσσίας...».

Ορθογραφία είναι η κατά ένα συμφωνημένο συμβατικό πρότυπο γραπτών συμβόλων και γραφημάτων ανακωδικοποίηση ή αναπαράσταση μιας γλώσσας. Η πιο πιστή αναπαράσταση θα απέδιδε όχι μόνο τη φωνολογία μιας γλώσσας αλλά και τη φωνητική της. Θεωρητικά είναι δυνατό ο προφορικός λόγος να αποδοθεί γραπτώς, να υπάρξει δηλαδή φωνητική γραφή.

Διδακτική της ορθογραφίας

Η νέα διδακτική της ορθογραφίας αναζητεί αποτελεσματικούς τρόπους προσέγγισης στη βάση των αρχών της ψυχογλωσσολογίας και της μορφολογικής ψυχογλωσσολογίας, λαμβάνοντας υπόψη ότι η ορθογραφική δεξιότητα είναι κυρίως υπόθεση ματιού και οπτικής μνήμης.

Ένα πρόγραμμα, λοιπόν, ορθογραφίας βασισμένο σε γλωσσικό υλικό επιλεγμένο και ιεραρχημένο θα βοηθήσει το μαθητή να συγκροτήσει μια αντίστοιχη ορθογραφική μνήμη που θα λειτουργεί με γενικευμένα σχήματα ομοειδών περιπτώσεων. Εννοείται ότι πρέπει να τηρούνται και οι γενικότεροι μαθησιακοί όροι, όπως η παρώθηση, η επανάληψη, η ανατροφοδότηση, η αυτοδιόρθωση των λαθών, η τόνωση του αυτοσυναίσθηματος ύστερα από τη διαπίστωση ότι έγιναν βήματα προόδου.

Και βέβαια όταν φτάσει σε βαθμό αυτοματοποίησης, τότε ο μαθητής δε θα έχει ορθογραφικό πρόβλημα και θα γράφει τις σκέψεις και τα συναισθήματά του χωρίς να τον απασχολεί η ορθογραφία. Αλλά και ο δάσκαλος δεν πρέπει να θυσιάζει τη δημιουργική έκφραση στο όνομα της ορθογραφίας. Και δε θα πρέπει οι εκθέσεις των μαθητών να αποτελούν πρόσχημα για ορθογραφική διδασκαλία.

Προσπάθειες για να μπει η διδασκαλία της ορθογραφίας σε νέες βάσεις, έγιναν στην πατρίδα μας με τα αναλυτικά προγράμματα και τα βιβλία του δημοτικού «Η γλώσσα μου» της πενταετίας 1982-1985. Η ορθογραφία είναι καθημερινό μέλημα για τις εργασίες «Γράφω και Μαθαίνω» και «Λέξεις για την καρτέλα». Οι λέξεις για την καρτέλα ανήκαν σ' ένα προαποφασισμένο λεξιλόγιο κοινόχρηστων λέξεων, αναφέρονται δε και στο κείμενο και χρησιμοποιούνται σε πολλές ασκήσεις σύνταξης, μορφολογίας και σημασιολογίας, προτού καταγραφούν στην καρτέλα.

Το «Γράφω και μαθαίνω» είναι ένα μικρό κείμενο με λέξεις από την καρτέλα και με άλλες, παρμένες από εργασίες του μαθήματος της μέρας που προηγήθηκε. Οδηγίες που δίνονται στο μαθητή για το πώς πρέπει να μαθαίνει την ορθογραφία είναι οι παρακάτω:

1. Κοίταξε τη λέξη. Πες την. Κοίταξε κάθε γράμμα της.
2. Κλείσε τα μάτια σου. Προσπάθησε να «δεις» τη λέξη, καθώς τη λες.
3. Κάνε έλεγχο, για να διαπιστώσεις αν «είδες» τη λέξη σωστά. Αν όχι, πήγαινε πίσω στο σκαλοπάτι 1.
4. Σκέπασε τη λέξη και γράψ' την. Εξέτασε αν την έγραψες σωστά. Αν όχι, πήγαινε πάλι στο σκαλοπάτι 1.
5. Γράψε πάλι τη λέξη. Εξέτασε αν είναι σωστή. Αν όχι, πήγαινε πίσω στο σκαλοπάτι 1.

Γραμματική

Ο όρος Γραμματική πλάστηκε από τους Έλληνες και συναντάται ήδη στον Πλάτωνα ως ουσιαστικοποιημένο επίθετο βγαλμένο από την αρχαιοελληνική φράση «τέχνη γραμματική».

Σήμαινε την περιγραφή της δομής της γλώσσας και γενικότερα τη σπουδή της γλώσσας. Στην αρχή η γραμματική ήταν «θεραπευτική» της φιλολογίας. Τα γραπτά κείμενα καθορίζουν τον κανόνα της γλώσσας, την πρότυπη γλώσσα που θα έρθει να μελετήσει ή να περιγράψει η γραμματική.

Ετυμολογία

Ετυμολογία είναι ο κλάδος της γλωσσολογίας που αναζητεί το έτυμον, δηλ. την ακριβή και αληθή προέλευση των λέξεων.

Έτυμον = αληθές.

Ειδικότερα, το ετυμολογικό ερευνά επιπρόσθετα (πέρα από την αρχική ρίζα των λέξεων), τον τρόπο που σχηματίζονται οι λέξεις δηλ. την παραγωγή και τη σύνθεση, επειδή ακριβώς αυτοί οι δύο τρόποι είναι οι βασικότεροι για το σχηματισμό των λέξεων στην ελληνική γλώσσα.

Διδασκαλία της γραμματικής

Θεωρείται ανέκαθεν αυτονόητο ότι η γραμματική πρέπει να διδάσκεται οπωσδήποτε στα σχολεία. Κατά την ανάλυση του Stewig, η γραμματική περιλαμβάνει ένα σώμα συστηματοποιημένων γνώσεων για τη γλώσσα, πώς είναι δομημένη και πώς λειτουργεί. Έτσι ιδωμένη η γραμματική έχει μαθησιακό ενδιαφέρον, είναι ένα μάθημα γνωστικού περιεχομένου όπως τόσα άλλα.

Η διδασκαλία της γίνεται με σκοπό τη γλωσσική προαγωγή των μαθητών μέσα από τη συνειδητοποίηση της δομής και της λειτουργίας της γλώσσας.

Με τον καιρό τα πράγματα ξεκαθαρίζουν ακόμη περισσότερο: «Κατέχω μια γλώσσα, σημαίνει κατέχω τις υποσυνείδητες συνήθειες επικοινωνίας που είναι οικείες στη δεδομένη κοινότητα (Francois)». Άλλο «ξέρω κάτι για τη γλώσσα» και άλλο «ξέρω μια γλώσσα (Τομπαΐδης)». Τη δεκαετία 1980-90 γίνεται επίμονα λόγος στην Ελλάδα, για την ανάγκη να έχουν τα παιδιά στα χέρια τους μια σχολική γραμματική ως βιβλίο αναφοράς.

Βασικό λεξιλόγιο

Η έννοια του βασικού λεξιλογίου είναι προϊόν της στατιστικής γλωσσολογίας του 20^{ου} αιώνα. Προέκυψε από την ανάγκη διάδοσης και μάθησης της αγγλικής γλώσσας. Η ιδέα αυτή οδήγησε στην εξεύρεση του «basic English», βασικών αγγλικών του λεξιλογίου της αγγλικής γλώσσας.

Στάθηκε όμως και αφορμή για ανάλογους προβληματισμούς και προτάσεις γύρω από τη διδασκαλία των εθνικών γλωσσών. Η συγκρότηση του βασικού λεξιλογίου της ελληνικής γλώσσας έγινε με κριτήριο τη συχνότητα χρήσης των λέξεων. Δεν πρέπει όμως να ξεχνούμε την υπόθεση της αντιπροσωπευτικότητας του δείγματος.

Τρία βασικά λεξιλόγια αναφέρονται για την Ελλάδα. Είναι του Γ. Σακελλαρίου (1940), του Αγγ. Σαφαρίκα (1961) και του Λ. Κούλα, που ήταν μια συλλογική προσπάθεια του Υπουργείου Παιδείας (1973). Στα αναλυτικά προγράμματα και στα βιβλία «Η γλώσσα μου» της περιόδου 1982-1985 περιλαμβάνεται ένα βασικό λεξιλόγιο. Το λεξιλόγιο συγκροτήθηκε με εμπειρικά κριτήρια και αφού προηγουμένως αποδελτιώθηκαν τα τρία παραπάνω λεξιλόγια και δύο ακόμα συναγωγές, του Θ. Γέρου και του Υπουργείου Παιδείας της Κύπρου. Ο αριθμός των λέξεων είναι 3.130 και χωρίζονται κατά τάξη ως εξής: Α΄ τάξη 326 λέξεις, Β΄ 373, Γ΄-Δ΄ 920, Ε΄-ΣΤ΄ 1.511.

Οι λέξεις περιέχονται στα αναγνωστικά κείμενα και βρίσκονται στο τέλος κάθε διδακτικής ενότητας κάτω από την ένδειξη «Λέξεις για την καρτέλα».

Συγκεντρωμένες βρίσκονται στο τέλος των βιβλίων του μαθητή κατά αλφαβητική σειρά. Ύστερα από τη γλωσσική επεξεργασία ο μαθητής τις μεταφέρει στην καρτέλα και τις έχει για ορθογραφική άσκηση στο σπίτι.

Αν ο μαθητής γνωρίζει τις λέξεις του βασικού λεξιλογίου από φωνολογική, εννοιολογική και ορθογραφική άποψη, μπορεί να εκφραστεί και να επικοινωνήσει προφορικά και γραπτά με ικανοποιητικό τρόπο γι' αυτόν και για τους άλλους.

Εμπειρική έρευνα

Γενικοί στόχοι της έρευνας ήταν:

1. Η διαπίστωση της ικανότητας των μαθητών της Ε΄ τάξης του δημοτικού σχολείου να πραγματώνουν τις ορθογραφικές συμβάσεις που αναφέρονται στο αναλυτικό πρόγραμμα και στο βιβλίο του δασκάλου.

2. Η περιγραφή των ορθογραφικών αυτών συμβάσεων, η ερμηνεία τους και η προσέγγιση της ορθής γραφής τους.

– Οι στόχοι και οι υποθέσεις που ελέγχονται είναι γενικού και όχι συγκριτικού χαρακτήρα.

Το δείγμα είναι μαθητές πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης σχολείων της πόλης των Ιωαννίνων και σχολείων της επαρχίας, ούτως ώστε να υπάρχει αντιπροσωπευτικότητα στο δείγμα. Τα εμπειρικά δεδομένα πηγάζουν από τις αντιδράσεις των μαθητών στα κείμενα του «Γράφω και Μαθαίνω» και τις «Λέξεις για την καρτέλα» στο βιβλίο «Η Γλώσσα μου» της Ε΄ τάξης του δημοτικού.

Το υλικό, με βάση το οποίο θα διερευνησουμε το θέμα, αποτελείται από δύο ενότητες:

1. Από την εξέταση των γραπτών των μαθητών στο «Γράφω και μαθαίνω», δηλ. κείμενο ορθογραφίας.

2. Από την εξέταση των γραπτών των μαθητών στις «Λέξεις για την καρτέλα».

Το εμπειρικό υλικό που χρησιμοποιήσαμε, το συγκεντρώσαμε από τα τετράδια ορθογραφίας των μαθητών Ε΄ τάξης δημοτικού στο τέλος του σχολικού έτους. «Η Γλώσσα μου» της Ε΄ δημοτικού αποτελείται από τέσσερα τεύχη, στα οποία υπάρχουν συνολικά ογδόντα πέντε κείμενα «Γράφω και μαθαίνω» και γύρω στις χίλιες (966) «Λέξεις για την καρτέλα».

Οι ορθογραφικές αποκλίσεις ή καλύτερα λάθη είναι αποκλίσεις από τη γλωσσική τάξη, αλλοιώσεις, παραβιάσεις κανόνων της μορφολογίας της γραμματικής και της φωνολογίας. Επομένως ως λάθος θεωρείται η απόκλιση από τους κανόνες, η παραβίασή τους. Αναλύοντας τις διαφορές αποκλίσεις που υπέπεσαν οι μαθητές μπορούμε να τις εντάξουμε στις ακόλουθες κατηγορίες:

- Αποκλίσεις στις λέξεις που γράφονται με κεφαλαίο στην αρχή, όπως κυρίως ονομάτων, ημερών, μηνών κ.τ.λ. και τη λανθασμένη γραφή της λέξης *Πέμπτη* χωρίς (π) και της λέξης *Οκτωβρίου* με (μ).

- Επίσης, λάθη παρατηρούνται στα συμφωνητικά συμπλέγματα δύο και τριών συμφώνων, όπως και στους συνδυασμούς *av, ev* που άλλοτε προφέρονται σαν (φ) και άλλοτε σαν (β).

- Η αντικατάσταση των συμφώνων (τ) και (φ) με το σύμφωνο (θ).

- Τέλος το (zm) αποδίδεται φωνολογικά στην ελληνική μόνο με το δίγηφο (σμ).

- Σε μια άλλη κατηγορία εντάσσεται ο τονισμός (παρατονισμός ή ατονισμός) των λέξεων. Γιατί καταργήσαμε τα πνεύματα και την περισπωμένη, αλλά έχουμε ένα τονικό σημάδι την οξεία, που φαίνεται πως δε μαθαίνουμε σωστά πού χρειάζεται και πού δε χρειάζεται.

- Τα απόλυτα αριθμητικά είναι μια άλλη κατηγορία που γράφονται από το 13 ως το 19 με μία λέξη, ενώ από το 21 και πέρα γράφονται σε χωριστές λέξεις.

- Επίσης με δύο (v) -εννέα, εννιά, εννιακόσια και τα παράγωγά του και με ένα (v) το ένατος και το ενενήντα.

- Τα σύνθετα με δεύτερο συνθετικό το -μισός γράφονται στη λήγουσα με η, αν το πρώτο συνθετικό είναι το αρσενικό ένας ή το θηλυκό μία, και με ι σε όλες τις άλλες περιπτώσεις.

- Σύγχυση επίσης παρατηρούμε στο ουδέτερο της ερωτηματικής αντωνυμίας *ποιο* με το ποσοτικό επίρρημα *ποιο*.

- Σε μια άλλη κατηγορία θα εντάξουμε τις λέξεις που λέγονται ομώνυμα:

ψηλή λεύκα - ψιλή βροχή

το κλίμα (της Ελλάδας) - το κλήμα (της αυλής)

κλείνω - κλίνω

ο τοίχος - το τείχος

σήκω - σύκο κ.τ.λ.

και λέξεις που ονομάζονται παρώνυμα:

αμυγδαλιά - αμυγδαλή

πίνω - πεινώ

παίρνω - περνώ

χώρος - χορός κ.τ.λ.

- Άλλη κατηγορία είναι τα διπλά σύμφωνα, π.χ. το (ρ). Διπλασιάζουν το αρκτικό του ρ ρήμα με τονισμένη τη συλλαβική τους αύξηση, μόνον εφόσον ο ενεστωτικός τους τύπος έμεινε και στο νεοελληνικό λόγο αρχαιομορφος. Όπου το ενεστωτικό θέμα προσαρμόστηκε στους φωνητικούς κανόνες της δημοτικής, το αρκτικό ρ δε διπλασιάζεται. Π.χ. *ρίχνω - έριξα* αλλά *απορρίπτω - απέρριψα, άρρωστος, συρροή, σύρριζος*.

- Γράφονται με δύο (μ) λέξεις, των οποίων το θέμα ή το πρώτο συνθετικό λήγει σε π, β, φ, πτ, ν και η παραγωγική κατάληξη (ή το δεύτερο συνθετικό) αρχίζει από μ. Γράφουμε *βλέμμα, λήμμα, κομμένος, πλημμέλημα, εκατομμύριο*.

- Το επίθετο *ο πολύς, η πολλή, το πολύ* παρουσιάζει δυσκολίες, γιατί το πολύς γράφεται με ένα λ και υ στην ενική ονομαστική και αιτιατική του αρσενικού και του ουδέτερου· παντού αλλού γράφεται με δυο λ. Επίσης, όταν το πολύ προσδιορίζει επίθετο και όχι ουσιαστικό είναι άκλιτο επίρρημα και γράφεται πάντοτε με ένα λ και υ. *Πολύ καλός καιρός - με πολλή αγάπη*.

- Προχωρούμε στα παραθετικά σε -ότερος και -ότατος που γράφονται με ο, αδιάφορο αν η προηγούμενη συλλαβή είναι μακρόχρονη ή βραχύχρονη. Αφαιρούνται τα παραθετικά, τα οποία προέρχονται από επιρρήματα λήγονται σε -ω. Γράφουμε: *νεότερος, σοφότερος, αλλά ανώτερος, κατώτερος*.

- Τα ουδέτερα σε (ι) γράφονται με γιώτα. Γράφονται όμως με υ τα *βράδυ, δόρυ, δάκρυ, δίχτυ, οξύ και στάχυ*. Αλλά όμως το βράδυ στη γενική του ενικού και σε όλες τις πτώσεις του πληθυντικού γράφεται με ι: *βραδιού-βραδιά*.

- Συνεχίζουμε με την ενεργητική μετοχή που τελειώνει σε -όντας με ωμέγα, όταν τονίζεται, και σε -οντας με όμικρον, όταν δεν τονίζεται: *πηδώντας, τραγουδώντας - λέγοντας, βλέποντας*.

- Στα ρήματα τώρα θα αρχίσουμε με το γράψιμο του ρήματος «βάλλω», που πρέπει να επισημάνουμε ότι με δύο -λ- γράφεται το ρήμα στον ενεστώτα σε όλες τις εγκλίσεις καθώς και στην οριστική του παρατατικού και του εξακολουθητικού μέλλοντα. Επειδή όμως συμπίπτουν φωνολογικά με άλλους χρόνους και εγκλίσεις, πρέπει να λάβουμε υπόψη ότι οι παραπάνω χρόνοι δηλώνουν μια πράξη που χαρακτηρίζεται από διάρκεια ή επανάληψη.

- Επίσης, εδώ τα ρήματα *αγγέλω* και *στέλλω* που χρησιμο-ποιούνται μόνο ως σύνθετα, γράφονται με δύο -λ- στις εγκλίσεις των χρόνων που δηλώνουν διάρκεια, ενώ στους χρόνους που δηλώνουν στιγμιαία πράξη γράφονται με ένα -λ- (*αποστέλλω, καταστέλλω - απήγγειλε, εξήγγειλε*).

- Από το ρήμα *δίνω* πρέπει να προσέξουμε το σχηματισμό του ενεργητικού αορίστου, που

σχηματίζεται από το ισχυρό θέμα του ρήματος *δω* - (*έδωσα* - *δώσαμε*...). Ενώ ο παθητικός αόριστος σχηματίζεται από το ασθενές θέμα *δο-* (*δόθηκα*), όπως και τα παράγωγα *δόση*, *παράδοση*, εκτός από το *δώρο*.

- Με αφορμή τη λέξη *έλλειψη*, που σχεδόν πάντα είναι ανορθόγραφη, θα μιλήσουμε για το ρήμα *λείπω* που έχει τρία θέματα. Το *λειπ*, *λιπ*, *λοιπ*. Το ουσιαστικό *έλλειψη* παράγεται από το μέλλοντα εν-λειπ-σω, εν-λειπ-ση (*έλλειψη*).

- Επίσης, πρέπει να προσέξουμε και το ουσιαστικό *λήψη* που παράγεται από το ρήμα *λαμβάνω* (*ανάληψη*).

- Κάτι που δεν είναι σωστό και πρέπει να προσεχτεί ιδιαίτερα είναι το ρήμα *συμβαίνει* στην οριστική αορίστου που συχνά γράφεται με *-ει*, ενώ το σωστό είναι με *-η* (*συνέβη*).

- Συχνά επίσης βλέπουμε να γράφεται *τηλεφωνείστε*, *ταχυδρομείστε* (με *-ει*) σε αντίθεση με το σωστό που είναι με *-η*— γιατί στην προστακτική παραμένει το θέμα του αορίστου (*τηλεφώνησ-*) με την κατάληξη *-ετε*, γίνεται *τηλεφωνήστε* και με τη συγκοπή του *-ε-* *τηλεφωνήστε*. Το *-ησετε* αυτό δεν έχει τίποτε να κάμει με το *-είτε* που είναι κατάληξη της προστακτικής του ενεστώτα των συνηρημένων ρημάτων (*χρησιμοποιώ* - *χρησιμοποιείτε*).

- Προσοχή επίσης στα ρήματα *ωφελώ* με *-ω-* που σημαίνει γίνομαι χρήσιμος, *εξ ου* και *ωφέλεια* και *οφείλω* με *-ο-* που σημαίνει *χρωστώ* *εξ ου* και *οφειλή*.

Σοβαρά λάθη έχουμε στα σύνθετα με το *συν-*

Γι' αυτό έχουμε:

α) *συν* + *π*, *β*, *φ* = *συμ*

συμπλέκω, *συμβαδίζω*

β) *συν* + *κ*, *γ*, *χ* = *συγ*

συγκάτοικος, *συγχαίρω*, *συγγνώμη*

γ) *συν* + *μ* = *συμμ*

συμμαθητής

δ) *συν* + *λ* = *συλλ*

συλλαμβάνω

ε) *συν* + *ρ* = *συρρ*

σύρριζα

στ) *συν* + *σ* = *συσσ*

σύσσωμος

ζ) *συν* (αμετάβλητο): *σύννεφο*, *σύνθετος*.

Εδώ τελειώνουν οι γενικές περιπτώσεις γραμματικών τύπων, τους οποίους χρησιμοποιούν λανθασμένα οι μαθητές.

Θα μπορούσαμε να αναφέρουμε και άλλες ειδικές περιπτώσεις, όπως αποκλίσεις καταλήξεων κ.ά.

- Έχουμε τη λέξη *στήλη* (*στηλιτεύω*) αλλά και τη λέξη *στύλος* (*στυλογράφος*).

Έχουμε το *γλύπτη* που *γλύφει* το άγαλμα και το παιδάκι που *γλείφει* το παγωτό. Αναφερόμαστε στο *φύλλο* αυτού του χαρτιού με δυο *-λ-* και όχι στο *φύλο* με ένα *-λ-* κάποιου προσώπου (αντρικό - γυναικείο). Ο *γιαλός* (από το *αιγιαλός*) δεν έχει καμιά σχέση με το *γαλί* (από το *ύαλος*) ούτε το *σιντριβάνι* με *-ι-* (σωστό) με το *συντρίβω*. Άλλο βέβαια ο *δύστυχος* κι άλλο το *δίστιχο*. Θα σταματήσουμε όμως εδώ τη γλωσσική μας περιπλάνηση με τα ορθογραφικά μαργαριτάρια.

Από τη θεωρητική προσέγγιση του θέματος αλλά και από την προσπάθεια εμπειρικής έρευνας του φαινομένου της ορθογραφίας θα μπορούσαμε να πούμε ότι:

Η ορθογραφία της γλώσσας μας έχει πολλαπλές ορθογραφικές αρχές.

Η γνώση της φωνητικής γραφής των λέξεων δεν μπορεί να αποτελέσει κριτήριο σωστής γραφηματικής πραγμάτωσης, γιατί εμπλέκονται η ετυμολογική και γραμματική αρχή γραφής των λέξεων.

Επίσης, θα άξιζε να ασχοληθεί κάποιος με την ορθογραφική ικανότητα των μαθητών με βάση τα παιδαγωγικά περιβάλλοντα (οικογένεια, σχολείο, εκπαιδευτικός).

Το πρόβλημα της ορθογραφίας στη γλώσσα μας δε βρίσκεται σε φωνολογικό επίπεδο όσο σε επίπεδο μορφολογίας. Γιατί τόσο στα θεματικά όσο και στα καταληκτικά μορφήματα απαιτείται γνώση για την ορθή γραφή τους.

Η μεταβίβαση της γνώσης αυτής αποτελεί διδακτικό στόχο του σχολείου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, Α. (1993), *Γλώσσα – γλωσσική επικοινωνία και διδασκαλία στην Α/θμια και Β/θμια εκπαίδευση*, Ιωάν-νινα.

- ΒΟΥΓΚΙΟΥΚΑΣ, Α. (1994), *Το γλωσσικό μάθημα στην πρώτη βαθμίδα της νεοελληνικής εκπαίδευσης*, Θεσσαλονίκη, Ινστι-τούτο Νεοελληνικών Σπουδών.
- ΓΚΟΤΟΒΟΣ, Α. (1992), *Ορθογραφική μάθηση στο δημοτικό (μια εμπειρική έρευνα)*, Αθήνα, Gutenberg.
- ΓΛΩΣΣΑ, Περιοδική έκδοση γλωσσικής παιδείας.
- ΠΑΠΥΡΟΣ ΛΑΡΟΥΣ ΜΠΡΙΤΑΝΝΙΚΑ, τόμ. 18ος-38ος.
- ΚΑΨΑΛΗΣ, Δ. Γ. (1991), *Γλωσσικές αδυναμίες των ομογενών φοιτητών*, ανάπτυπο από επετηρίδα Π.Τ.Δ.Ε., Ιωάννινα.
- ΚΡΙΑΡΑΣ, Ε. (1998), *Τα πεντάλεπτά μου στην ΕΡΤ και άλλα γλωσσικά*, Θεσσαλονίκη.
- ΚΡΙΑΡΑΣ, Ε. (1984), *Η σημερινή μας γλώσσα (μελετήματα και άρθρα)*, Αθήνα, Μάλλιαρης - Παιδεία.
- ΛΙΑΠΗΣ, Β. (1994), *Γλώσσα η ελληνική*, Θεσσαλονίκη, Βάνιας.
- ΜΑΣΚΡΙΔΓΕ, Ρ. (1990), *Η νεοελληνική γλώσσα*, Αθήνα, Πατάκης.
- ΜΑΡΩΝΙΤΗΣ, Ν. Δ., “Εγκόλπιο της ορθής γραφής”, *Ταχυδρόμος*.
- ΜΕΓΑΛΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ, τόμ. 2ος, 3ος, 4ος, Ελληνικά Γράμματα, Herder.
- ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ, Γ. (1993), *Ελληνική γλώσσα*, Αθήνα, Ίδρυμα Μελετών Λαμπράκη, Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε.
- Νεοελληνική Γραμματική (της Δημοτικής)* (1978), Θεσσαλονίκη, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών.
- ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ - ΛΕΞΙΚΟ, τόμ. 3ος, 5ος, 6ος, Ελληνικά Γράμματα.
- ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, Κ. Γ., *Η γλώσσα στο δημοτικό σχολείο*, Αθήνα, Σμυρνιωτάκης.
- ΠΑΠΑΡΙΖΟΣ, Χ., *Η μητρική γλώσσα στο σχολείο*, Αθήνα, Γρηγόρης.
- Υ.Π.Ε.Π.Θ., *Αναλυτικά προγράμματα μαθημάτων του δημοτικού σχολείου*, Αθήνα, ΟΕΔΒ.
- Η Γλώσσα μου (για την Ε' δημοτικού)* (1990), 1ο, 2ο, 3ο, 4ο μέρος, Αθήνα, ΟΕΔΒ.
- Νεοελληνική Γλώσσα (Βιβλίο Δασκάλου Ε' τάξη)*, (1990), Αθήνα, ΟΕΔΒ.
- Νεοελληνική Γραμματική*, Αθήνα, ΟΕΔΒ.